लाट्यायनश्रौ॰ सू॰ ४,१,२५, सूत्रादौ तस्य विवृतिः ।

खलाजिन न॰ खलस्थितमजिनम् । खलस्थितचर्मणि ततः उत्करा॰ चतुरर्थ्यां छ । खलाजिनीय तत्सन्निकृष्ट-देशादौ त्रि॰ ।

खलादि पु॰ का॰ वार्त्तिकोक्ते समूहार्थे इनिप्रत्ययनिमित्ते शब्दसमूहे स च गणः । खल डाक कुटुम्ब द्रुम अङ्क गो रथ कुण्डल" खलिनी डाकिनीत्यादि तत्समूहे ।

खलाधारा स्त्री खल आधारो यस्याः । तेलापोका) "तैल-पायिकायाम्" जटाध॰ ।

खलि स्त्री खल–इन् । (खलि) इति ख्याते तैलकिट्टे राजनि॰ वा॰ ङीप् । "स्थाल्यां वैदूर्य्यमय्यां पचति तिल-खलीं चन्दनै रन्धनौघैः" भारतरत्ना॰ ५तालमूले रत्नमा॰।

खलि(ली)न पुंन॰ खे अश्वमुखच्छिद्रे लीनं पृषो॰ वा ह्रस्वः अर्द्धर्चादि । अश्वमुखस्थायां कविकायां (कड़ि-आल) । ह्रस्वमध्यः इति रायमुकुटः ।"उभयतः खलीन कनककटकावलग्नाभ्यां पदेपदे कृताकुञ्चनप्रयत्नाभ्यां पुरुषाभ्यामवकृष्यमाणम्" (अश्वम्) काद॰ । दीर्घमध्यः २आकाशलीने त्रि॰ ।

खलिवर्द्धन पु॰ "मारुतेनाधिकोदन्तो जायते तीव्रवेदनः । खलिवर्द्धनसंज्ञोऽसौ जायते रुक् न शाम्यति" इति भावप्र॰ उक्ते रुग्णदन्तभेदे ।

खलिश पु॰खे आकाशे जलादूर्द्ध भागे लिशति लिश-क । (खल्सा) मत्स्यभेदे शब्दरत्ना॰ । तद्गुणाश्च "खलिशस्तु मतोग्राही कषायो वातकोपनः । रूक्षो लघुः शूलहरः किञ्चिदामविनाशनः" राजवल्लभः । पृषो॰ खल्लिशः खल्लीशोऽप्यत्र ।

खलीकार पु॰ खल+अभूततद्भावे च्वि–कृ–भावे घञ् । १अपकारे जटाधरः । २भर्त्सने च । खलीकृधातोस्तद-र्थकताऽपि तेन "परोक्षे खलीकृतोऽयं द्यूतकरः "खलीक्रियते" मृच्छ॰ खलीक्रियते भर्त्स्यते इत्यर्थः ।

खलु अव्य॰ खल–उन् । निषेधे एतदर्थयोगे धातोःक्त्वा "निर्द्धारितेऽर्थे लेखेन खलूक्त्वा खलु वाचिकम्" माघः "खल्विति १निषेध २वाक्यालङ्कार ३जिज्ञासा ४ऽनुनय ५नियमेषु" गणरत्नोक्तेषु वाक्यालङ्कारादिषु च तत्र वाक्यालङ्कारे "खलु वाचिकम्" जिज्ञासायां "स खल्व-धीते वेदम्"। अनुनये "न खलु न खलु मुग्धे ! साहसं कार्य्यमेतत्" । नियमे (अवधारणे) "प्रवृत्तिसाराः खलु मादृशां धियः" प्रवृत्तिसारा एवेत्यर्थः" गणरत्नम् । जिज्ञासार्थे "न खलूपरुषा पिनाकिना" कुमा॰। ६निश्चये ७वाक्यपादपूरणे ८वीप्सायायां शब्दरत्ना॰ । तत्र निश्चये "न खलु प्रेम चलं सुहृज्जने" कुमा॰ । "न खलु वय-ममुष्य दानयोग्याः" माघः ।"न खल्वनिर्जित्य" रघुं "कृती भवान्" रघुः । वाक्यालङ्कारे "सर्वं प्रियं खलु भव-त्यनुरूपचेष्टम्" माघः । "वंश्या गुणाः खल्वपि लोक-कान्ताः" रघुः । वीप्सा व्याप्तिः "काले खलु समारब्धाः फलं बध्नन्ति नीतयः" रघुः । काले समारब्धानीतयः फलजननव्यापिका इत्यर्थः ।

खलुक् पु॰ खमिन्द्रियं नेत्रव्यापारं लुञ्चति लुञ्च–अपनये क्विप् । अन्धकारे त्रिका॰ ।

खलुरेष पुंस्त्री खलु रिष्यते बध्यतेऽसौ खलु+रिष–बधे कर्मणि घञ् सुप्सुपेति स॰ । मृगभेदे शब्दच॰ ।

खलूरिका स्त्री अव्युत्पन्नोऽयम् । शस्त्राभ्यासे हेमच॰ ।

खलेकपोत पु॰ ब॰व॰ खले पतन्तः कपोताः शा॰त॰ अलुक् स॰ । खलेपतत्सु कपोतेषु । तत्तुल्यः न्यायः खलेकपोत न्यायः यथा खले कपोता युगपत् पतन्ति तथा परस्पर-विशेष्यविशेषणभावानापन्ना एकत्रान्विताः यथा क्रियायां कर्मादिकारकाणां सर्वेषामेव युगपदन्वयः न तु विशेष्ये-विशेषेणमिति रीत्या "गुणानाञ्च परार्थत्वादसम्बन्धः समत्वात् स्यात्" जै॰उक्तेः । अयमेव न्यायः एकत्र-द्वयमिति संज्ञकोऽपि । यथा महानसीयवह्निर्नास्तीत्यतः एकस्मिन् अभावप्रतियोगिनि महानसीयत्वं वह्नित्व-ञ्चेत्युभयं प्रकारविधया भासते इति जगदीशः । गदा-धरमते तु निर्द्धर्मितावच्छेदकभानास्वीकारेण वह्नित्वं धर्मितावच्छेदकीकृत्यैवात्र महानसीयत्वं भासते इति तत्र न एकत्रद्वयमिति रीत्या बोधः किन्तु क्रियाकारकान्वय एव तथा बोधः इति भेदः सएव खलेकपोतन्यायः ।

खलेधानी स्त्री खले धीयन्ते वृषभा अत्र धा–आधारे ल्युट् ङीप् । मेधिकाष्ठे जटाधरः । २धूलौ हेम॰ ।

खलेयव अव्य॰ । खले यवोयत्र काले तिष्ठद्गु॰ स॰ । खले-स्थितयवकाले ,

खलेवाली स्त्री खले वाल्यन्ते चाल्यन्ते वृषभा यत्र बल-चालने आधारे घञ् गौरा॰ ङीष् । शस्त्रमर्द्दनभूमिमध्यस्थे काष्ठभेदे (मेरकाठ) । "खलेवाली यूपो लाङ्गलेषा" कात्या॰ श्रौ॰ २२,३,४८, खलमध्ये निखाता मेधिभूता खलेवाली" इति सं॰व्या॰ । आश्व॰ श्रौ॰ ९,७,१५, तु सूत्रव्याख्यायामन्या व्युत्पत्तिरुक्ता यथा खलेवाली